

Ludzie drugiego obiegu

Autor porusza temat, o którym dużo napisano. Nielegalne książki i czasopisma zwracały uwagę badaczy od czasu, gdy tylko się pojawiła ich kolejna fala w dziejach Polski. Poza wszystkim zwłaszcza książki były często elementem obiegu myśli inteligencji, a więc ludzi o działaniach dość dobrze dokumentowanych w źródłach, także takich, którzy potem sami pisali o przeżytych czasach. Z nielegalnym drukiem można było się zapoznać przy stosunkowo niewielkim ryzyku. Drugoobiegowe publikacje były też czymś wymiernym, materialnie lepiej widocznym i sprawdzalnym niż nastroje. Zachód je zauważał. Wszystko to sprawiło, że w wielu opracowaniach jest o nich mowa. Licznych historyków i historyków literatury zainteresowała też treść publikacji „drugiego obiegu”.

Napisanie w tych warunkach czegoś nowego i ciekawego nie było łatwe. Autorowi udało się tego dokazać, gdyż spojrzął na specyficzny aspekt rozpatrywanych zagadnień. Przystudiował mianowicie społeczne uwarunkowania zjawiska nielegalnej książki. Poszedł w kierunku, który jest bardzo cenny w historiografii: przyglądania się historii jako historii ludzi. W pewnym momencie pojawiły się wśród nas nie abstrakcyjne, nielegalne książki z księżycą, ale konkretne produkty,

które ktoś wytworzył (zdobył papier, farbę, środki poligraficzne), a ktoś rozprowadzał. Ludzie pracujący nad nimi wchodzili we wzajemne stosunki, druki rozchodziły się na swego rodzaju rynku, musiały się bilansować ekonomicznie. Wydawano je, kierując się jakimiś przesłankami lub/i kryteriami.

Co nie najmniej ważne, ktoś też w końcu zwalczał „drugiego obiegu”.

Właśnie takimi zagadnieniami zajmuje się w swoim studium dr Sowiński. Porównywalne problemy badano w odniesieniu do dawniejszych czasów, zwłaszcza w odniesieniu do epoki Rewolucji Francuskiej. Nawiasem mówiąc, badacze tamtego casusu też pokazali, jak wielką rolę odegrało pojawienie się zjawiska wolnego druku w przełamywaniu monopolu władzy i tworzeniu jednej z wielu w dziejach edycji wolności. W odniesieniu do burzenia komunistycznego *ancien régime* u raczej nie studiowano społecznych aspektów i skutków nielegalnego drukarstwa. Zrobił to właśnie Paweł Sowiński. Uczynił to ciekawie zarówno w wymiarze badawczo-zawodowym, jak pod względem stylu referowania wyników. 📖

Paweł Sowiński, *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977–1989*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2011, ss. 367